

การจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร

The Creative Buddhist Tourism Management of Temples in Bangkok

จिरกิตติยา บุญครองทรัพย์*

Jirakitiya Boonkrongsupaya

พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Doctor of Philosophy (Buddhist Studies) The Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระสุธีรัตนบัณฑิต**

Phra Sutheerattanabundit

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม***

Maechee Kritsana Raksachom

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Buddhist Studies The Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: Mingmoonoi@gmail.com

Received: September 15, 2025

Revised: October 06, 2025

Accepted: October 08, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร (๒) เพื่อการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร และ (๓) เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยที่มุ่งพัฒนากิจกรรมและสื่อสร้างสรรค์การท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในกรุงเทพมหานคร กลุ่มเป้าหมายเป็นวัดที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่มีความสำคัญในระดับสูงทั้งในระดับประเทศ

* นางสาวจिरกิตติยา บุญครองทรัพย์ Miss Jirakitiya Boonkrongsupaya นิสิตปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Doctor of Philosophy Buddhist Studies The Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากรโ), รศ.ดร. Phra Sutheerattanabundit (Suthit Ābhākaro), Assoc.Prof.Dr., ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม Assoc.Prof.Dr.Maechee Kritsana Raksachom ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

ผลการวิจัยพบว่า (๑) กระบวนการจัดการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า กระบวนการบริหารเริ่มต้นจากการจัดกิจกรรมของวัด ทรัพยากรภายในวัด และสิ่งสนับสนุนกิจกรรมของวัด ถือว่าเป็นกระบวนการจัดการท่องเที่ยวตามความเชื่อและวัฒนธรรม รวมถึงศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับบริบทของกิจกรรมท่องเที่ยวของวัดและนักท่องเที่ยวเข้ามาชมวัด เนื่องจากมีผู้เที่ยวชมและเรียนรู้ภายในวัดเป็นจำนวนมากขึ้น โดยในสมัยก่อนวัดทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและจัดกิจกรรมตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก จากนั้นสังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้สมัยใหม่ โดยเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมศิลปกรรมโบราณต่าง ๆ ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้น วัดจึงต้องจัดภูมิสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม ปรับภูมิทัศน์ที่ดีต่อ และเขตผนังบริเวณวัดให้ชัดเจน เพื่อเป็นการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ (๒) การท่องเที่ยววิถีพุทธเพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญาในมิติของการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาของวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า มีปัจจัยทางการท่องเที่ยว คือ ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรม วัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่คอยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาที่เกิดจากภูมิปัญญาทางด้านการปั้นพุทธรูป การสร้างสถาปัตยกรรม และการเขียนจิตรกรรมฝาผนัง ก่อเกิดศักยภาพที่จะพัฒนาให้วัดเป็นศูนย์แหล่งเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ได้ (๓) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวที่เน้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ต่อการบริหารกิจกรรมของวัด มีกระบวนการจัดการในลักษณะที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดที่มีความต่อเนื่องกัน โดยเน้นที่นักท่องเที่ยวจะได้รับความสะดวกสบาย การเรียนรู้ และการได้เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ (๑) กลุ่มคน (๒) วัดและสถานที่ (๓) การบริหารจัดการการท่องเที่ยว และ (๔) ประโยชน์และคุณค่าจากการท่องเที่ยว

คำสำคัญ : การจัดการท่องเที่ยว; วิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์; วัดในกรุงเทพมหานคร

Abstract

This research aims to study (1) to study temple tourism in Bangkok and (2) to develop and promote temple tourism activities in Bangkok. and (3) to propose a creative Buddhist tourism management model for temples in Bangkok. This is a mixed research method, consisting of documentary research qualitative research and participant Observation. It is a research process that aims to develop activities and creative media for Buddhist tourism in temples in Bangkok. The target group is 4 temples that are important sources of learning about Buddhism and culture at a high level at the national level.

From the study (1) The process of managing temple tourism in Bangkok found that the management process starts from organizing temple activities, temple resources, and temple activity support. It is considered a process of managing tourism according to beliefs and culture. Including Buddhist art depending on the context of the temple's tourism activities and tourists visiting the temple because there are more people visiting and learning in the temple. In the past, temples mainly served to spread Buddhism and organize activities on important Buddhist days. Then society began to change until it became a modern learning society. Tourists began to visit the ancient art of the temple which is a tourist attraction. The physical environment must be arranged. Environment: Improve the landscape and clear the temple walls to promote tourism and learning activities. (2) Buddhist tourism for developing the mind and wisdom in the dimensions of practicing the principles of Buddhism at temples in Bangkok found that There are tourism factors, namely the beauty of Buddhist art, culture, traditions and Buddhist activities that support learning and practicing according to Buddhist principles that arise from the wisdom of Buddha statue making. The creation of architecture and painting has the potential to be developed into a creative tourism learning resource. (3) The creative Buddhist tourism management model of temples in Bangkok found that the components of tourism that emphasize on strengthening the relationship with the management of temple activities There is a management process in the form of organizing temple tourism activities continuously while tourists receive convenience. Learning and participating in cultural and Buddhist activities consists of four elements: groups of people, temples and places, tourism management, and tourism benefits.

Keywords: Tourism Management; Creative Buddhist Practices; Temples in Bangkok

บทนำ

ภาพรวมนักท่องเที่ยวต่างชาติมีแนวโน้มฟื้นตัวต่อเนื่อง โดยในช่วงครึ่งปีแรก ๒๕๖๗ ไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ ๑๗.๕ ล้านคน ฟื้นตัวได้ราว ๘๘ % เมื่อเทียบกับปี ๒๕๖๒ โดยได้แรงหนุนสำคัญจากนักท่องเที่ยวจีนที่ฟื้นตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่องกอบปรักกับนักท่องเที่ยวกลุ่มหลักอื่น ๆ เด็บโตได้ค่อนข้างดี นำโดยนักท่องเที่ยวมาเลเซีย รัสเซีย อินเดีย ที่มีจำนวนสูงสุดเป็นประวัติการณ์ โดยนักท่องเที่ยวมาเลเซียได้รับอานิสงส์เพิ่มเติมจากการยกเลิกบัตร ตม. ๖ ณ ด่านสะเดา ทำให้ชาวมาเลเซียเดินทางมายังไทยสะดวกขึ้น นักท่องเที่ยวอินเดีย ซึ่งเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการเติบโต และมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องหลังได้รับปัจจัยบวกจากมาตรการวีซ่า-ฟรี ขณะที่สถานการณ์ความไม่สงบในรัสเซีย-ยูเครนยังส่งผลให้ชาวรัสเซียบางส่วนยังคงเดินทางมายังไทยต่อเนื่อง^๑ โดยสถานการณ์การท่องเที่ยวในประเทศไทยได้ขึ้นไปสู่ระดับนานาชาติพบว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ดีต่อสุขภาพ สังคม และโลกอย่าง “Sustainable Wellness” และการท่องเที่ยวที่เป็นการเดินทางกับครอบครัวยังคงอยู่ในความสนใจต่อเนื่อง แต่อาจเปลี่ยนรูปแบบไปบ้าง เช่น เรื่องสุขภาพที่หันมามองหากิจกรรมใหม่ ๆ อย่างเช่น การอาบป่า หรือ ศาสตร์จักระบำบัดมากกว่ากีฬา สปา โยคะที่มีแต่เดิม โดยในปี ๒๐๒๓ จะมีรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เรียกว่า “Hay-cations” หรือการท่องเที่ยวในสไตล์ชีวิตชนบทที่กำลังได้รับความนิยม นักท่องเที่ยวต้องการบ้านพักตากอากาศส่วนตัวที่มีพื้นที่มากมายและวิวทัศน์สวยงาม หลีกหนีความวุ่นวายจากผู้คนพลุกพล่านเพื่อสัมผัสประสบการณ์ที่ไม่คุ้นเคย

ด้วยสถานการณ์ในปัจจุบันนี้การท่องเที่ยวมีรูปแบบที่หลากหลายที่ส่งผลต่อชีวิตและสังคม ได้แก่

๑) การท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Brighter Future of Culinary Tourism) อาหารเป็นสื่อที่บ่งบอกถึงความเป็นมาของสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของประเทศต่าง ๆ การท่องเที่ยวเชิงอาหารเป็นสิ่งที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติเดินทางท่องเที่ยวสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ในแต่ละประเทศมีเมนูอาหารที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างกันตามวัฒนธรรม ทั้งวัตถุดิบ รสชาติ ไปจนถึงอาหารแนะนำและสินค้าของแต่ละพื้นที่

๒) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustain to Regain) การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ชุมชน วัฒนธรรมนิยมประเพณี และวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ทั้งยังต้องปลูกจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยว คนท้องถิ่น ผู้ประกอบการและหน่วยงานต่าง ๆ โดยมีหลักการเบื้องต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

^๑ Krungthai COMPASS, “เจาะ ๖ เทรนด์ท่องเที่ยวยุคใหม่ สู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://krungthai.com/Download/economyresources/EconomyResources Download_4956_trends.pdf [๗ มีนาคม ๒๕๖๗].

๓) การท่องเที่ยวพร้อมการทำงาน (Work from Anywhere & Digital Nomad) รูปแบบใหม่ของคนชอบเที่ยวอยู่ที่ไหนก็ทำงานได้ ช่วยเปลี่ยนสภาพแวดล้อมในการทำงาน ท่ามกลางบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ช่วยให้สร้างสรรค์งานที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในเวลาเดียวกันยังเป็นการพ่วงธุรกิจท่องเที่ยวให้กลับมาฟื้นตัวอีกครั้ง โดยอาชีพที่เหมาะสมกับการทำงานไปด้วยท่องเที่ยวไป ได้นั่งทำงานและยังได้เปลี่ยนบรรยากาศการทำงานใหม่

๔) การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Wellness a Gift from Pandemic) การเดินทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ อาทิ ทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ การบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ การออกกำลังกายอย่างถูกวิธี การฝึกปฏิบัติสมาธิ ตลอดจนการตรวจร่างกายและอื่น ๆ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึกต่อการส่งเสริมและรักษาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ปรับสภาพจิตใจและร่างกายให้สมดุล

๕) นวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ทำให้โลกน่าอยู่ขึ้น (Innovation for a Betterment) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ ๆ หรือการพัฒนาของเดิมให้ดีขึ้นอย่างชัดเจน ไปจนถึงกระบวนการผลิต วิธีการทำการตลาด การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างองค์กร การลดใช้ทรัพยากรที่ไม่จำเป็น การใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น ช่วยลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการสร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว รูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าว ได้รับความนิยมมากขึ้นทั้งในประเทศไทยและนานาชาติ^๒

นอกจากนี้ ยังมีนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งสนใจและต้องการที่จะศึกษาปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาและปรัชญาชีวิตแบบชาวตะวันออก ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวไทยและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) พบว่า รูปแบบและกระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร ที่มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธนั้น มีแนวทางการพัฒนาและรูปแบบที่เหมาะสม ๔ ประการ คือ^๓

๑) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นการเที่ยวชมสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และการเที่ยวชมบริเวณวัด ที่อาศัยความงดงามทางด้านศิลปกรรม ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ความเป็นเอกลักษณ์และความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยในการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

^๒ บริษัท บัตรกรุงไทย จำกัด (มหาชน), “เทรนด์การท่องเที่ยว ๒๐๒๓ ชาร์จพลังความสุข ปลอดภัยจากโควิด”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.ktc.co.th/article/travel-guide/travel-trends-2023> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].

^๓ พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ, “รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวไทยและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๔), หน้า ๒๐๐-๒๐๕.

๒) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธ ซึ่งเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะของการไหว้พระ การท่องเที่ยวตามเทศกาลและวันสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีของไทย และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องกับศิลปกรรมที่มีอยู่ภายในวัด ที่อาศัยความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ความต่อเนื่องของการสืบสานประเพณี ความเป็นมาของประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเป็นเครื่องดึงดูดใจในการเที่ยวชม

๓) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาความรู้ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวของผู้ที่สนใจในลักษณะของการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ของบุคคล และสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม เช่น พุทธศิลป์ สถาปัตยกรรม เป็นต้น ที่อาศัยประวัติศาสตร์ ความเป็นเอกลักษณ์ องค์ความรู้ และกระบวนการสร้างสรรค์ที่อยู่ภายในวัดหรือศิลปกรรมนั้น ๆ เป็นเครื่องดึงดูดใจ

๔) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวและการศึกษาเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในเชิงลึก โดยเป็นการศึกษาถึงหลักพุทธธรรม การปฏิบัติสมาธิวิปัสสนา การไหว้พระ สวดมนต์ เป็นต้น ที่อาศัยความสนใจเฉพาะของนักท่องเที่ยวในด้านพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของชาวพุทธ เป็นเครื่องดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม ผลการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า แม้จะมีการศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่บ้าง แต่ยังขาดการวิจัยเชิงลึกที่มุ่งเน้น การพัฒนา โมเดลการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ ที่สามารถบูรณาการ หลักพุทธธรรม-ศิลปวัฒนธรรม-นวัตกรรม-การมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างเป็นระบบ โดยปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นคือ การจัดการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ยังขาดกรอบแนวคิดและแผนการบริหารจัดการที่ชัดเจน กิจกรรมท่องเที่ยวที่จัดขึ้นมักมุ่งเน้นการเผยแผ่ศาสนาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม แต่ยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่มีความสำคัญกับ ประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์ (Creative Experiences) และการมีส่วนร่วมเชิงลึก (Engagement) อีกทั้งยังพบข้อจำกัดด้านการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม และสื่อสมัยใหม่เพื่อเพิ่มคุณค่าให้แก่การท่องเที่ยว เพราะฉะนั้นจากช่องว่างทางการวิจัย (Research Gap) ดังกล่าว จึงเกิดความจำเป็นในการพัฒนา CBTM Model (Creative Buddhist Tourism Management Model) เพื่อสร้างแนวทางการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ ที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน ควบคู่กับการอนุรักษ์คุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของพระพุทธศาสนา ชุมชน และเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ด้วยเหตุผลผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร” ทั้งด้านวิถีวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ และการพัฒนาจิตใจของวัดในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

และวัดสุทธิวาราม เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครอันจะเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในสังคมสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร
๒. เพื่อพัฒนาและการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร
๓. เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทของวัดและชุมชนในกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาสภาพการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธ การพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว และการสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้เน้นการศึกษาเชิงลึก (In-depth Study) เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์การจัดการท่องเที่ยวของวัดในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม นวัตกรรม และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก เอกสาร และภาคสนาม ผ่านเทคนิคการวิจัยหลัก ๓ ประการ ได้แก่

๑. การศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) ศึกษางานวิจัย บทความ หนังสือ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การอนุรักษ์วัฒนธรรม และพุทธศิลป์ โมเดลการจัดการการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัด

๒. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ พระสงฆ์และเจ้าอาวาสในวัดตัวอย่าง ผู้นำชุมชนและผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ การสัมภาษณ์ใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและมุมมองที่หลากหลาย โดยดำเนินการดังนี้

- ๑) ทราบการจัดการการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร
- ๒) ส่งเสริมกิจกรรมวิถีพุทธเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร
- ๓) ประมวลผลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้เห็นกระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร

๔) วิเคราะห์องค์ความรู้ กระบวนการ และผลลัพธ์ของการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร

๓. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจและสังเกตการณ์ภายในวัดในเชิงปฏิบัติ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติสมาธิภาวนา การสวดมนต์ และการเยี่ยมชมพุทธศิลป์ เพื่อเก็บข้อมูลเชิงประสบการณ์ที่สะท้อนการจัดการและการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างแท้จริง

๔. พื้นที่และองค์กรในการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาในรูปแบบของพื้นที่กรณีศึกษาใน ๔ วัด โดยมีเกณฑ์ดังนี้

๑) เป็นวัดที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่มีความสำคัญในระดับสูงทั้งในระดับประเทศหรือเป็นสถานที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยมีกิจกรรมที่แสดงถึงการส่งเสริมการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรม

๒) เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ และเชื่อมโยงกับเส้นทางการท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ ในเขตพื้นที่เดียวกัน

๓) เป็นวัดที่มีกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ และกระบวนการสื่อสารคุณค่าเพื่อการพัฒนาจิตใจและปัญญาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้การส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคคลและสังคม โดยมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน

๔) กลุ่มเป้าหมาย เป็นวัดที่มีลักษณะเด่นชัดในแต่ละด้าน ประกอบด้านศาสนวัตถุโบราณด้านศิลปะร่วมสมัย ด้านพุทธศิลป์ และด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จำนวน ๔ วัด ได้แก่

(๑) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ที่มีลักษณะเด่นด้านศาสนวัตถุ

(๒) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ที่มีลักษณะเด่นด้านพุทธศิลป์

(๓) วัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร ที่มีลักษณะเด่นด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม

(๔) วัดสุทธิวาราม ที่มีลักษณะเด่นด้านศิลปะร่วมสมัย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแล้วสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ดังนี้คือ

๑. สภาพการจัดการการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า จากการเก็บรวบรวมข้อมูลของวัดในกรุงเทพมหานครที่พัฒนาขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่เพื่อให้เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของวัด ตำนานต่างๆ รวมถึงพุทธศิลป์ลวดลายต่างๆ ของวัดที่ได้กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ เช่น การบริหารจัดการท่องเที่ยวของวัด กิจกรรมการท่องเที่ยว อัตลักษณ์ การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจและ

ปัญหา เส้นทางการท่องเที่ยวของวัดสำคัญในกรุงเทพมหานครทั้งในด้านประวัติศาสตร์ วัดในพระนคร และนอกพระนครที่สำคัญทั้งยังคงไว้ซึ่งพุทธศิลป์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ จำนวนต่าง ๆ ในสังคมไทย การประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัด การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและเครือข่ายในการพัฒนา สถานที่ท่องเที่ยวในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดนำเสนอเกี่ยวกับบริบทของวัด ประวัติของวัด พุทธสถานสำคัญ พุทธศิลป์ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว รูปแบบและอัตลักษณ์ของวัดในกรุงเทพมหานครที่บริหารกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ จากนั้นสังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจนทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้สมัยใหม่นั้นโดยเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมศิลปกรรมโบราณต่างๆของวัด จึงทำให้วัดเริ่มมีวิวัฒนาการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์วิธีการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวเชิงพุทธมากยิ่งขึ้น โดยมีการจัดการกิจกรรมภายในวัดที่หลากหลาย สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มมากขึ้น และสร้างรูปแบบบริหารวัดผ่านการแบ่งเขตต่างๆเพื่อให้เกิดเข้าใจตรงกัน ว่า เขตพุทธาวาส คืออะไร เขตสังฆาวาส และเสนาสนะภายในวัด

การจัดสภาพแวดล้อมภายในวัด จากการศึกษาพบว่า วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะต้องจัดภูมิสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม ปรับภูมิทัศน์ที่ดี และเขตผนังบริเวณวัดให้ชัดเจน เพื่อเป็นการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ การบริหารจัดการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในวัดนั้น พบว่า วัดต่าง ๆ ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีการจัดทำแผนการพัฒนาระยะสั้นและระยะยาว โดยมีกระบวนการจัดทำแผนการพัฒนาลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และมีการปรับภูมิทัศน์ การบำรุงรักษา และการบูรณปฏิสังขรณ์ โดยเฉพาะการสร้างเสนาสนะขึ้นใหม่ เพื่อรับรองนักท่องเที่ยวในการปฏิบัติธรรม หรือการปรับพื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับวัด มีลานจอดรถ มีร้านค้า และมีสิ่งอำนวยความสะดวก การวางแผนในการปรับสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรมแบบใหม่ และมีการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาให้ชัดเจน มีคิวอาร์โค้ดมาติดไว้บริเวณรอบวัด และมีแผนที่บอกจุดสำคัญของวัด นอกจากนี้ ยังมีการจัดวางตู้รับบริจาค การวางพื้นที่ร้านค้า และของที่ระลึก การจัดเก็บค่าเข้าชมของชาวต่างชาติ รวมไปถึงการจำหน่ายวัตถุมงคล เป็นต้น

๒. พัฒนาและการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า การจัดทำสื่อเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวิถีพุทธสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในลักษณะของเก็ฏฐ์ต่อการจัดการทั้งในเรื่องในการอำนวยความสะดวกการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ของวัดด้านการท่องเที่ยว โดยการออกแบบพื้นที่ของวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับองค์กรต่าง ๆ เช่น ชุมชน สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีเอกลักษณ์ของวัด เช่น การเที่ยวชมพุทธศิลปกรรมเชิงวัฒนธรรม การจัดการกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติธรรม การไหว้พระ สวดมนต์ การเจริญ

จิตภาวนา รวมถึง ประวัติศาสตร์ และตำนานเกี่ยวกับวัด โดยกระบวนการผลิตและพัฒนาเนื้อหาเกี่ยวกับ วัดเชิงท่องเที่ยว หรือเรื่องราวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วิทยุทัศน์, โปสเตอร์, หรือเว็บไซต์ เพื่อดึงดูดความสนใจของพุทธศาสนิกชนได้มองเห็นถึงความสวยงามเกี่ยวกับพุทธศิลป์ของวัดในกรุงเทพมหานครและส่งเสริมภาพลักษณ์ของพุทธศิลปกรรมของวัดผ่านการสื่อสารคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและ กระตุ้นให้เกิดการเดินทางและการใช้จ่าย ซึ่งต้องคำนึงถึงเนื้อหาที่ทันสมัย

เพื่อให้เข้าทราบชัดถึงแนวทางพัฒนาและการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีพุทธอย่าง สร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครเชิงบูรณาการ ผู้วิจัยจึงได้สรุปวิธีดำเนินการจัดการกิจกรรมและแหล่ง เรียนรู้ของวัดทั้ง ๔ ในกรุงเทพมหานครตามลำดับ ดังนี้

๑) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ จากการศึกษาพบว่า เป็นวัดที่ดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริม แหล่งเรียนรู้ อันได้แก่ การจัดปฏิบัติธรรม เพื่อพัฒนากาย ใจ และวาจา การจัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์ เนื่องจากวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลางในการอบรมวิปัสสนาจารย์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและให้คำแนะนำในการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชน และพุทธศาสนิกชนทั่วไป นอกจากนี้ยังจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น พิธีอัฐมีบูชา พิธีสวดพระพุทธมนต์ในโอกาสต่าง ๆ

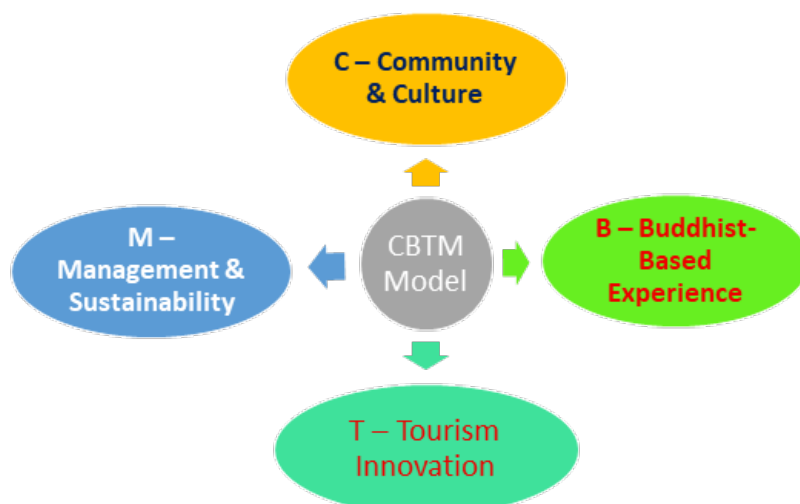
๒) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จากการศึกษาพบว่า เป็นวัดที่มีชื่อเสียงทั้งในด้านศิลป- วัฒนธรรมและการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชุมชนรอบวัดอย่างแน่นแฟ้น เช่น งานสมโภช สงกรานต์ การจัดตลาด OTOP และการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการนวดแผนโบราณ ซึ่งเป็น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ นอกจากนี้ วัดโพธิ์ยังริเริ่มโครงการ “อินไซด์วัดโพธิ์” เพื่อส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

๓) วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร หรือวัดภูเขาทอง จากการศึกษาพบว่า มีความโดดเด่นด้าน การจัดงานประเพณีใหญ่ประจำปี เช่น งานนมัสการเจดีย์ภูเขาทอง การห่มผ้าแดง และการลอยกระทง ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมที่ดึงดูดทั้งชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติ อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับชุมชนโดยรอบ เช่น บ้านบาตรและย่านนางเลิ้ง ที่เป็นแหล่งรวมภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านอย่างการตีบาตร ซึ่งสะท้อนให้เห็น ถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัด วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประชาชน

๔) วัดสุทธิวาราม จากการศึกษาพบว่า เป็นวัดที่ส่งเสริมกิจกรรมโดยเน้นด้านการพัฒนาจิตใจ และคุณธรรมสำหรับเยาวชน ผ่านการจัดกิจกรรมจิตศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องในช่วงวันหยุด รวมถึงการจัดค่ายศีลธรรมและกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนวัดสุทธิวาราม ซึ่งตั้งอยู่ภายในบริเวณวัด นอกจากนี้ยังมีการจัดตลาดย้อนยุคและกิจกรรมแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เปิดโอกาสให้เยาวชน ได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์

จากข้อสรุปดังกล่าวทำให้ทราบว่า กิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ของวัดทั้ง ๔ แห่งดังกล่าวนั้น เป็นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวได้เล็งเห็นถึงความสำคัญผ่านความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่บรรพบุรุษไทยได้สร้างไว้ให้ชนรุ่นหลังได้อนุรักษ์ เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม การแพทย์แผนไทย ตำรายาโบราณ พุทธศิลป์แห่งความงดงามทางพระพุทธศาสนาและเป็นสถานที่เก็บสมบัติของชาติ จึงทำให้เห็นว่า วัดมีบทบาทสำคัญโดยฐานะเป็นศาสนวัตถุที่เป็นที่สถิตของศาสนสมบัติและเป็นที่อาศัยของศาสนบุคคลในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้วัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับชุมชนอย่างแน่นแฟ้น ทั้งในด้านประเพณี ภูมิปัญญา การศึกษา และการพัฒนาจิตใจ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของวัดในสังคมไทยโดยฐานะเป็น “ศูนย์รวมของความดี ความรู้ และความเป็นไทย” อย่างแท้จริง

๓. รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทของวัดและชุมชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวผ่านอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ พุทธศิลปกรรม พุทธศิลป์ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวของแหล่งเรียนรู้สำคัญของวัดในกรุงเทพมหานคร ในมิติการจัดการกระบวนการสื่อสารที่ทรงคุณค่า การพัฒนาการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาจิตใจและปัญญาให้เกิดแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ อันจะเป็นการเสริมสร้างฐานความรู้ด้านการท่องเที่ยว กิจกรรมและกระบวนการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาแนวทางในการปฏิบัติเชิงวิถีพุทธสร้างสรรค์ เพื่อให้เห็นถึงคุณค่าของการพัฒนาจิตใจและการสืบสาน อนุรักษ์ศิลปกรรมให้คงอยู่สืบไป การส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นลักษณะของการเที่ยวชมสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และการเที่ยวชมวัด ซึ่งเป็นการเที่ยวชมพุทธศิลปกรรมภายในวัด โดยอาศัยความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรม ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ความเป็นเอกลักษณ์ที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้นั้น เพราะความสนใจของนักท่องเที่ยวนั้นส่งผลต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นในแต่ละวันและช่วงเวลาตามการท่องเที่ยว ล้วนก่อให้เกิดการเที่ยวชมที่มีคุณค่าทางจิตใจและมูลค่าทางการท่องเที่ยว ดังนั้น วัดจึงได้มีการสร้างสรรค์พุทธศิลป์ที่มีความสวยงามเพื่อแสดงให้ถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และการสร้างแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยม ดังแผนภาพที่ ๑

ภาพที่ ๑: องค์ความรู้จากการวิจัย CBTM Model

จากแผนภาพดังกล่าวทำให้เห็นโครงสร้างของรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทของวัดและชุมชนของวัดทั้ง ๔ ในกรุงเทพมหานครเชิงบูรณาการ ซึ่งสรุปเป็นองค์ความรู้ผ่านรูปแบบ CBTM Model ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบหลัก ดังนี้

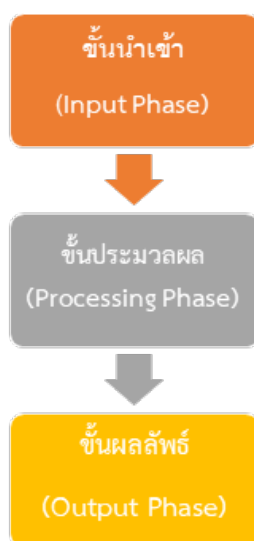
องค์ประกอบ	ความหมาย	กลยุทธ์หลัก
C – Community & Culture (ชุมชนและวัฒนธรรม)	วัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ศิลปกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น	อนุรักษ์อัตลักษณ์วัด สืบสานภูมิปัญญาชุมชน และสร้างความร่วมมือกับท้องถิ่น
B-Buddhist-Based Experience (ประสบการณ์วิถีพุทธ)	จัดกิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้เชิงลึกตามหลักพุทธธรรม เพื่อพัฒนาจิตใจและสติปัญญาของผู้มาเยือน	จัดปฏิบัติสมาธิภาวนา, สวดมนต์, เรียนรู้พุทธศิลป์ และกิจกรรมเชิงธรรมะ
T – Tourism Innovation (นวัตกรรมการท่องเที่ยว)	ใช้ความคิดสร้างสรรค์และเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อยกระดับประสบการณ์ของผู้มาเยือน	นำเสนออัตลักษณ์เดียว, นิทรรศการแบบ Interactive, ระบบ QR Guide และการเล่าเรื่องราวแบบสร้างสรรค์
M-Management&Sustainability (การบริหารจัดการและความยั่งยืน)	พัฒนาแผนบริหารจัดการการท่องเที่ยววัดอย่างเป็นระบบเพื่อความยั่งยืน	จัดทำแผนกลยุทธ์, พัฒนานุเคราะห์, ใช้เทคโนโลยีสนับสนุน และวางระบบอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ส่วนกระบวนการทำงานของ CBTM Model นั้น แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้คือ

ขั้นที่ ๑ – ขั้นนำเข้า (Input Phase) ทรัพยากรวัฒนธรรมและศิลปกรรมของวัด ข้อมูลพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและ นวัตกรรมและสื่อสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้

ขั้นที่ ๒ – ขั้นประมวลผล (Processing Phase) ดำเนินการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และประสบการณ์วิถีพุทธบูรณาการกิจกรรมปฏิบัติ เช่น สมาธิภาวนา และการเยี่ยมชมพุทธศิลป์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสร้างการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ ๓ – ขั้นผลลัพธ์ (Output Phase) ยกระดับประสบการณ์และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว สร้างความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและอนุรักษ์พระพุทธศาสนา ดังแผนภาพที่ ๒

ภาพที่ ๒: กระบวนการทำงานของ CBTM Model

อนึ่ง การสร้างเสริมและเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจจิตสำนึกของนักท่องเที่ยว ชุมชน เกิดความรักและรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวให้เกิดการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวผ่านการอนุรักษ์ รักษาโดยการคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด คือ การพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน โดยสรุปองค์ความรู้ออกเป็น ๔ มิติสำคัญ ที่เป็นรากฐานในการสร้างโมเดล CBTM ดังแผนภาพที่ ๓ ดังนี้

ภาพที่ ๓: รากฐานในการสร้างโมเดล CBTM

(A) องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีพุทธทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรม พุทธศิลปกรรม และกิจกรรมการท่องเที่ยวในวัด พร้อมทั้งศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว

(B) องค์ความรู้ด้านการพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์การออกแบบกิจกรรมและนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง เชื่อมโยงกับคุณค่าพุทธศาสนา เช่น นิทรรศการสื่อสร้างสรรค์ เวิร์กช็อปพุทธศิลป์ และการแสดงเชิงปฏิบัติ

(C) องค์ความรู้ด้านการสื่อสารและการมีส่วนร่วมพัฒนาวิธีการและสื่อสร้างสรรค์ที่ช่วยให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่าง นักท่องเที่ยว พระสงฆ์ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(D) องค์ความรู้ด้านการจัดการอย่างยั่งยืน พัฒนาแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่สมดุลระหว่าง จิตวิญญาณ เศรษฐกิจ ชุมชน วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของวัดและพื้นที่โดยรอบ

แนวทางการประยุกต์ใช้ CBTM Model (Creative Buddhist Tourism Management Model) โมเดลการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งโมเดล CBTM ได้รับการพัฒนาจากงานวิจัยเพื่อสร้างแนวทางการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธที่บูรณาการ พุทธธรรม-ศิลปวัฒนธรรม-นวัตกรรม-การมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน แนวทางการประยุกต์ใช้โมเดลนี้สามารถแบ่งออกเป็น ๔ ระดับ ได้แก่ (๑) วัด (๒) ชุมชน (๓) หน่วยงานรัฐ/เอกชน และ (๔) ภาคการศึกษา ตามแผนภาพที่ ๔ ดังนี้

ภาพที่ ๔: แนวทางการประยุกต์ใช้ CBTM Model

จากแผนภาพดังกล่าวทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์เชิงองค์รวมของ วัด ชุมชน หน่วยงานรัฐ/เอกชน และภาคการศึกษา ผ่าน CBTM Model โดยผู้วิจัยจะแสดงโดยสรุปดังนี้

๑) การประยุกต์ใช้ CBTM Model ในระดับวัด หมายถึง การพัฒนาวัดให้เป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้เชิงพุทธและการท่องเที่ยวสร้างสรรค์แนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

๑.๑) พัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น จัด คอร์สปฏิบัติธรรม, เวิร์กช็อปพุทธศิลป์, การเยี่ยมชมโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมรวมถึงการออกแบบกิจกรรมให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น เยาวชน ผู้สูงอายุ หรือชาวต่างชาติ

๑.๒) สร้างระบบการจัดการท่องเที่ยวภายในวัดผ่านการจัดทำป้ายสื่อความหมาย (QR Code, AR, VR) ปรับภูมิทัศน์และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

๑.๓) สื่อสารคุณค่าทางพุทธศาสนาผ่านกระบวนการจัดทำ คู่มือการท่องเที่ยววิถีพุทธหลายภาษา ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ เช่น วิดีโอ สารคดีออนไลน์ และ Podcast เพื่อเผยแพร่คุณค่าเชิงศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

๒) การประยุกต์ใช้ CBTM Model ในระดับชุมชน หมายถึง ชุมชนเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

๒.๑) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ จัดตั้งเครือข่ายชุมชน-วัด-ผู้ประกอบการท่องเที่ยวผ่านการใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงบูรณาการเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพ

๒.๒) พัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม คือ การสร้างผลิตภัณฑ์ OTOP เชิงพุทธ เช่น ของที่ระลึก เครื่องสักการะ และอาหารพื้นบ้าน และบรรจุเนื้อหาทางพุทธศิลป์และเรื่องราวท้องถิ่นลงในสินค้าเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

๒.๓) ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการจัดการระบบการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมตามศักยภาพพื้นที่ (Carrying Capacity)

๓) การประยุกต์ใช้ CBTM Model ในระดับหน่วยงานรัฐและเอกชนเพื่อสร้างนโยบายและโครงการสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

๓.๑) จัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, สำนักงานพระพุทธศาสนา, และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถบูรณาการ CBTM Model เข้ากับยุทธศาสตร์ชาติ

๓.๒) ส่งเสริมการลงทุนด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมสนับสนุนการพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น แอปพลิเคชัน CBTM เพื่อจองกิจกรรม, ศึกษาข้อมูลวัด, และติดตามกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธ

๓.๓) สร้างระบบการตลาดแบบบูรณาการ (Integrated Marketing) ผ่านการทำแคมเปญ “Buddhist Creative Tourism in Bangkok” เจาะกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ และจัดทำเว็บไซต์กลางสำหรับประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดและชุมชน

๔) การประยุกต์ใช้ CBTM Model ในภาคการศึกษาและการวิจัย เพื่อพัฒนาความรู้และบุคลากรในด้านการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธ ซึ่งมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

๔.๑) พัฒนาหลักสูตรและการฝึกอบรม คือ การบรรจุ CBTM Model ในรายวิชา การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ และ พุทธศิลป์ประยุกต์ รวมถึงการจัดเวิร์กช็อปและฝึกอบรมสำหรับพระสงฆ์ นักศึกษา และมัคคุเทศก์

๔.๒) สร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อสนับสนุนงานวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธต่อเศรษฐกิจชุมชน และการวิจัยเพื่อพัฒนา Buddhist Creative Tourism Indicators สำหรับการประเมินคุณภาพ

๔.๓) การจัดตั้งศูนย์พัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ผ่านการทำหน้าที่เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ ถ่ายทอดนวัตกรรม และสร้างเครือข่ายระดับชาติ

๕) ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการประยุกต์ใช้ CBTM Model ดังนี้

๕.๑) ด้านเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับวัด ชุมชน และผู้ประกอบการ

๕.๒) ด้านสังคมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกและค่านิยมพุทธในสังคมไทย

๕.๓) ด้านวัฒนธรรมเพื่อเกิดการอนุรักษ์และสืบสานพุทธศิลป์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และมรดกทางศาสนา

๕.๔) ด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบและยั่งยืน

๕.๕) ด้านวิชาการเพื่อพัฒนารอบความรู้และนวัตกรรมเพื่อสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

จากการศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า การสร้างเสริมและเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจจิตสำนึกของนักท่องเที่ยว ชุมชน เกิดความรักและรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวให้เกิดการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวผ่านการอนุรักษ์ รักษาโดยการคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด คือ การพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ดังแผนภาพที่ ๔ ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัย

การบริหารจัดการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในวัดนั้น พบว่า วัดต่าง ๆ ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยววันนั้น มีการจัดทำแผนการพัฒนาระยะสั้นและระยะยาว โดยมีกระบวนการจัดทำแผนการพัฒนาลักษณะที่เกื้อหนุน และมีการปรับปรุงทัศน การบำรุงรักษา และการบูรณปฏิสังขรณ์ โดยเฉพาะการสร้างเสนาสนะขึ้นใหม่ เพื่อรับรองนักท่องเที่ยวในการปฏิบัติธรรม หรือการปรับปรุงพื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับวัด มีลานจอดรถ มีร้านค้า และมีสิ่งอำนวยความสะดวก การวางแผนในการปรับสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรมแบบใหม่ และมีการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาให้ชัดเจน มีคิวอาร์โค้ดตามติดไว้บริเวณรอบวัด และมีแผนที่บอกจุดสำคัญของวัด นอกจากนี้ยังมีการจัดวางตู้รับบริจาค การวางพื้นที่ร้านค้า และของที่ระลึก การจัดเก็บค่าเข้าชมของชาวต่างชาติ รวมไปถึงการจำหน่ายวัตถุมงคล เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระศรีสังคม ขยานุทโธ (ธนาวงษ์) ได้ศึกษา การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา : รูปแบบและเครือข่ายการจัด การท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของวัดในสังคมไทย แบ่งออกได้เป็น ๒ รูปแบบ คือ

๑) รูปแบบของวัดที่ส่งเสริมให้เป็นแหล่งชมความงดงามของงานพุทธศิลป์และทำบุญไหว้พระขอพร ที่มีการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั้งภายนอกและภายในตามบริบทของวัด มีการใช้สัญลักษณ์และการสื่อสารที่ทันสมัย เข้าใจง่าย ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงมากนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

๒) รูปแบบของวัดที่เน้นส่งเสริมให้เป็นสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรม กำลังได้รับความสนใจมากจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ บทบาทของวัดที่ส่งเสริมให้เป็นแหล่งชมความงดงามของงานพุทธศิลป์ทำบุญ ไหว้พระ ขอพร พบว่า มีการส่งเสริมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญของชาติ งานวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชุมชน โดยกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีขึ้นนี้ เป็นการพึ่งพาเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างวัดกับชุมชน และวัดจะสอดแทรกให้มีการนั่งสมาธิ การปฏิบัติวิปัสสนาเข้าไปร่วมด้วยอยู่เสมอตามโอกาส เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่สนใจงานด้านพุทธศิลป์ซึ่งเป็นวัฒนธรรม ได้มีการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในเชิงลึกที่เป็นนามธรรมไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งนับว่าเป็นการสร้างเชื่อมโยงให้เกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงขึ้นในจิตใจของนักท่องเที่ยวให้สนใจกับการปฏิบัติธรรม ในวัดที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง โดยรวมแล้ว การจัดการเครือข่ายเหล่านี้ส่งผลต่อผู้ปฏิบัติ สังคมไทย และสังคมโลก^๔

การพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร เพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญาในมิติของการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาของวัดในกรุงเทพมหานคร ข้อมูลพื้นฐานของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทย มีปัจจัยทางการท่องเที่ยว คือ ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรม วัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่คอยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาที่เกิดจากภูมิปัญญาทางการปั้นพุทธรูป การสร้างสถาปัตยกรรม และการเขียนจิตรกรรมก่อให้เกิดศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ เป็นเพราะว่าทุกวัดจะปรากฏเด่นชัดที่มีความงามเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นตำนานเล่าขานเชิงตำนาน ยกตัวอย่างเช่น ยักษ์วัดโพธิ์ ทำซนยักษ์วัดแจ้ง มีความวิจิตรด้านประติมากรรมต่าง ๆ ที่ประดับด้วยถ้วยโถโอชามยุคต้นรัตนโกสินทร์ มีพระนอนใหญ่ปางไสยาสน์ ที่เป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธ ซึ่งมีความงามเชิงพุทธศิลป์ และมีภาพจิตรกรรมฝาผนังอิงประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ชาติไทย ผ่านงานวิจิตรศิลป์ฝีมือคนไทยโบราณที่มีความอ่อนช้อยงดงาม ซึ่งเป็นผลงานอมตะ และเปี่ยมไปด้วยบรรยากาศแห่งสมาธิและการศึกษา ภายในบริเวณวัดมีต้นไม้ร่มรื่น อาคารสถาปัตยกรรมงดงาม และพระอุโบสถที่มีความวิจิตรตระการตา ทุกอย่างถูกจัดวางไว้อย่างเป็นระเบียบ สะท้อนถึงความเคารพในพระธรรมวินัยและความตั้งใจในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐวรรณ สัมรัมย์ ได้ศึกษา การจัดการ

^๔ พระศรีสังฆม ชยานุชโณ (ธนาวงษ์), “การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา : รูปแบบและเครือข่ายการจัด การท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย”, *ดัชนีพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒), บทคัดย่อ.

การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดพระพุทธบาท วัดศาลาแดง และวัดพระพุทธราย ผลการวิจัยพบว่า ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา เกิดจากศรัทธาของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้สร้างถาวรวัตถุด้วยศิลปะไทยจนกลายเป็นพุทธศิลปกรรมไทยที่มีความวิจิตรงดงามตระการตาจนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในปัจจุบัน แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน รวมถึงสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถาน และพระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เพื่อบำเพ็ญบุญกุศล ๑๐ และปฏิบัติธรรม การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อผ่อนคลายและลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน เพื่อเข้าร่วมศาสนพิธีงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ จังหวัดสระบุรี มีวัดพระพุทธบาท วัดพระพุทธราย และ วัดศาลาแดง ที่จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะนี้ได้ การจัดการการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่วัดพระพุทธบาท วัดพระพุทธราย และวัดศาลาแดง จังหวัดสระบุรี เกิดขึ้นเพราะ

- ๑) ความเชื่อเรื่องรอยพระพุทธราย พระพุทธราย และ พระพุทธรูปรัตนตรัยชัยวัฒน์จตุรทิศ
- ๒) ศรัทธาในรอยพระพุทธราย พระพุทธราย และ พระพุทธรูปรัตนตรัยชัยวัฒน์จตุรทิศ
- ๓) ปฏิบัติธรรมบำเพ็ญบุญ
- ๔) ศึกษาประวัติรอยพระพุทธราย ตำนานพระพุทธราย ศึกษาประวัติความเป็นมาของการสร้างพระพุทธรูปรัตนตรัยชัยวัฒน์จตุรทิศ
- ๕) ชื่นชมวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน
- ๖) สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามประเพณี
- ๗) นักท่องเที่ยวต้องการใช้เวลาท่องเที่ยวกับครอบครัว อีกทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์กลางการศึกษา และการปฏิบัติธรรมเพื่อการเข้าถึงพระรัตนตรัยของพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี^๕

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัด รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวิถีพุทธสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในลักษณะของเกื้อกูลต่อกันในการจัดการทั้งในเรื่องในการอำนวยความสะดวกการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ของวัดด้านการท่องเที่ยว โดยการออกแบบพื้นที่ของวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับองค์กรต่าง ๆ เช่น ชุมชน สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีเอกลักษณ์ของวัด เช่น การเที่ยวชมพุทธศิลปกรรมเชิงวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติธรรม การไหว้พระ สวดมนต์ การเจริญจิตภาวนา รวมถึง ประวัติศาสตร์ และตำนานเกี่ยวกับวัด โดยความสัมพันธ์

^๕ ญัฐวรรณ สิมรัมย์, “การจัดการการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดพระพุทธบาท วัดศาลาแดง และวัดพระพุทธราย”, *ดัชนีนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒), บทคัดย่อ.

ทางการท่องเที่ยวจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการสังคมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๔ ส่วน ได้แก่

๑) กลุ่มคน วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางศิลปกรรม พุทธศิลป์ และเรื่องราว เหตุการณ์สำคัญ รวมถึงการรวบรวมคัมภีร์ทางโบราณ เช่น พระสงฆ์ ชุมชน นักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น

๒) วัด สถานที่แหล่งท่องเที่ยว หรืออาณาบริเวณ ล้วนเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น อันเป็นสถานที่ตั้ง หรือตำแหน่งที่สำคัญให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาเที่ยวชม และสิ่งสำคัญของภายในวัด เช่น ตำนานยักษ์วัดโพธิ์ ตำนานแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ตำนานแรงวัดสระเกศ และการจัดกิจกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน เป็นต้น

๓) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นการกระทำทางการท่องเที่ยวหรือทางสังคม ซึ่งกลุ่มคน หรือฝ่ายต่าง ๆ จะต้องมีการปฏิบัติหรือการกระทำต่อกันในฐานะนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเรียนรู้ ศึกษา ประวัติศาสตร์ รวมถึงเรื่องราวทางพุทธศิลป์ต่างๆของวัด สิ่งปลูกสร้าง และการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยว เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของวัด เช่น การสวดมนต์ การทำบุญ การถวายสังฆทาน ขอพร การนำเที่ยวชมความงดงาม

๔) ประโยชน์จากการส่งเสริมการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ การเรียนรู้และการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อนักท่องเที่ยว ผ่านผู้ประกอบการ บริษัท ชุมชน และร้านค้า โดยมีชมรม กลุ่มหรือสถาบันทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเอกลักษณ์ อชิโต และคณะ ได้ศึกษา รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธของวัดในจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า

๑) วัดจัดการท่องเที่ยวเรียบง่าย สวยงาม มีการพัฒนา และปรับปรุงศาสนสถาน แบบประหยัด เรียบง่าย มีการส่งเสริมการศึกษาแก่บุคลากร

๒) พระสงฆ์และประชาชนมีความคิดเห็นต่อกระบวนการในการจัดการท่องเที่ยว ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๓) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ ได้แก่ การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย การพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวลักษณะเชิงปฏิบัติธรรม บูรณาการกับการอนุรักษ์โบราณสถาน และการบูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทย ร่วมกับศาสนอื่นอย่างสันติสุข^๖

^๖ พระเอกลักษณ์ อชิโต และคณะ, “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธของวัดในจังหวัดสมุทรสงคราม”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๓) : บทคัดย่อ.

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานคร เป็นเสมือนองค์ประกอบของการท่องเที่ยวที่เน้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ต่อการบริหารกิจกรรมของวัด การบริหารจัดการท่องเที่ยว และประโยชน์จากการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวควรนำรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมของวัดเชิงท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์

๒) คณะสงฆ์ กรรมการวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และการบริหารการท่องเที่ยวเชิงพุทธด้านพุทธศิลปกรรม

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ควรประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธภายในวัดเพื่อเป็นการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจในการมาเที่ยวชมวัด

๒) ศูนย์การเรียนรู้หรือแหล่งการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ควรนำรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครไปใช้ในการดำเนินการประยุกต์เป็นกลยุทธ์ในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของวัดในกรุงเทพมหานครในภาษาต่างประเทศ

๒) ควรศึกษาเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์เพื่อส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมด้านพุทธศิลป์โดยใช้แนวคิดเชิงรุกและตรวจสอบทางประวัติศาสตร์

บรรณานุกรม

ณัฐวรรณ สัมมรัมย์. “การจัดการการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดพระพุทธบาท วัดศาลาแดง และวัดพระพุทธราย”. *คุชกุณิพนธ์พุทธศาสนดุฎฐิบัญญัติ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.

พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ. “รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย”. *รายงานการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวไทย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๔.

พระศรีสังคม ชยานุกาโธ (ชานวรงค์). “การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา : รูปแบบและเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย”. **คุณวินิพนธ์พุทธศาสตร์คุณวินิพนธ์สาขาวชิราวุธ-ศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.

พระเอกลักษณ์ อธิโต และคณะ. “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธของวัดในจังหวัดสมุทรสงคราม”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๓) : บทคัดย่อ.

บริษัท บัตรกรุงไทย จำกัด (มหาชน). “เทรนด์การท่องเที่ยว ๒๐๒๓ ชาร์จพลังความสุข ปลอดภัยจากโควิด”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.ktc.co.th/article/travel-guide/travel-trends-2023> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๓].

Krungthai COMPASS. “เจาะ ๖ เทรนด์ท่องเที่ยวยุคใหม่ สู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://krungthai.com/Download/economyresources/EconomyResourcesDownload_4956_trends.pdf [๗ มีนาคม ๒๕๖๓].